

**YOSHLAR TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHDA PSIXOLOGIYANING
TUTGAN O‘RNI VA AHAMIYATI****Akbarova Barnoxon Ergashaliyevna***Toshkent iqtisodiyot va texnologiyalari universiteti “Pedagogika va psixologiya”
yo‘nalishi 3 -bosqich talabasi***Karimiy Muxlisa Karimdjon qizi***Toshkent iqtisodiyot va texnologiyalari universiteti “Pedagogika va psixologiya”
yo‘nalishi 3 -bosqich talabasi*

ANNOTATSIYA. *Ushbu maqolada bugungi kunda yoshlar tarbiyasida psixologiyaning tutgan o‘rni va ahamiyati, yoshlarga psixologik xizmatlar ko‘rsatilishining zarurligi, oilada milliy qadriyatlarning saqlanishi, bola tarbiyasida qadriyatlarning ahamiyati, yoshlarda milliy tarbiya mezonlari va fazilatlarini shakllantirishda psixologik omillar kabi masalalar bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar bilan tanishishi mumkin.*

Kalit so‘zlar: *milliylik, axloq, qadriyat, oilaviy qadriyat, milliy tarbiya, fazilat, xususiyat, psixologik qonuniyat axloq, illat, tahdid, ma’naviyat, ma’rifat.*

АННОТАЦИЯ. *В данной статье с исследованиями можно ознакомиться с ролью и значением психологии в воспитании молодежи, необходимостью оказания психологических услуг молодежи, сохранением национальных ценностей в семье, значением ценностей в воспитании детей, психологическими факторами в формировании национальных критериев и качеств воспитания у молодежи.*

Ключевые слова: *национальность, мораль, ценность, семейная ценность, национальное воспитание, добродетель, характер, психологическая легитимность, нравственность, порок, угроза, духовность, просвещение.*

ABSTRACT. *In this article with research, you can get acquainted with the role and importance of psychology in the education of youth, the need to provide psychological services to youth, the preservation of national values in the family, the importance of values in the education of children, psychological factors in the formation of national criteria and qualities of education in youth.*

Keywords: *nationality, morality, value, family value, national education, virtue, character, psychological legitimacy, morality, vice, threat, spirituality, enlightenment.*

KIRISH. Hozirgi kundagi psixologiyaning yoshlar orasida o‘rni katta. Psixologiya yoshlarning hissiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishini tushunishga yordam beradi. Bu, o‘z navbatida, yoshlarning stress, qaror qabul qilish, munosabatlar va o‘rganish jarayonlarini yaxshilashda qo‘l keladi. Zamonaviy psixologik usullar va strategiyalar yoshlarning mental salomatligini saqlash, o‘zini anglash va muvaffaqiyatga

erishishlariga yordam beradi. Shuningdek, psixologiya yoshlar orasidagi ijtimoiy masalalar, masalan, depressiya va o'ziga nisbatan ishonmaslik kabi muammolarni hal qilishda ham muhim rol o'ynaydi.

Psixologiya hayotimizda muhim rol o'ynaydi, o'zimizni va boshqalarni tushunishga yordam beradi, shuningdek, hayot sifatini yaxshilaydi va ruhiy salomatlik va jamiyatda moslashish bilan bog'liq turli muammolarni hal qiladi. Psixologiya bizga his-tuyg'ularimiz, xatti-harakatlarimiz va fikrlarimizni tushunishga va boshqarishga yordam beradi. Psixologiya tufayli biz atrofimizdagi odamlarni yaxshiroq tushunishimiz va ular bilan munosabatlarimizni yaxshilashimiz mumkin. Bundan tashqari, psixologiya bilimi martaba o'sishi va shaxsiy rivojlanishga yordam beradi [1].

Hayot tezligi kundan-kunga oshib borayotgan zamonaviy dunyoda tobora ko'proq odamlar stress, depressiya va boshqa psixologik muammolarga duch kelishmoqda. Shuning uchun psixologiya hayotimizning muhim qismiga aylanadi va o'zimizni va atrofimizdagi dunyoni yaxshiroq tushunishimizga yordam beradi. Psixologiya inson xatti-harakati va fikrlash jarayonlarini o'rganadigan fanidir. Bu bizning hayotimizda yuzaga keladigan murakkab hissiy holatlarni tushunishga yordam beradi. Psixologiya shuningdek, stressni boshqarish, antidepressantlar va ruhiy kasalliklarni davolash uchun boshqa vositalarni taqdim etadi.

Metodlar. Ushbu maqolaning yoritilishida tarixiylik va tajribaviylik metodlarining o'рни ahamiyatlidir. Chunki Psixologiya va tarbiya masalasi – bugungi kundagi eng dolzarb masalalardan hisoblanib, mazkur mavzuni yoritishda ajdodlar tajribasiga tayanish va tarixdan saboq olish juda ahamiyatlidir.

Natijalar. Bugungi kunda O'zbekistonda yoshlar tarbiyasini milliy va zamonaviy asosda ilmiy-texnologik isloh qilish borasida olib borilayotgan ishlar uni bugungi kun ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda ilmiy asoslangan tayanch kompetensiyalar, fazilatlar va asosli psixologik qonuniyatlar asosida shakllantirishni talab etmoqda. Milliy tarbiyaga yangicha, tizimli yondashuv, bolada tayanch fazilatlarini kafolatli shakllantirishda uning psixologik qonuniyatlarini o'rganish, mazkur masalada oila, maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta, o'rta maxsus kasb-hunar, oliy ta'lim muassasalari, mahallalarning ijtimoiy-pedagogik imkoniyatlarini to'liq yuzaga chiqarishni va ular orasida ilmiy-metodik hamkorlik va uzviylikni yangi darajaga ko'tarishni taqozo etadi.

Kuzatishlarimiz shuni ko'rsatmoqdaki, Vatanga sadoqat, burch va mas'uliyat, tashabbuskorlik va boshqa fazilatlar yoshlar ongida nazariy tushunchalar sifatida qolib ketgani holda uning xarakterida, psixologik qonuniyat sifatida namoyon bo'lma yapti, mazkur fazilatlariga nisbatan amaliy odatlar sifatida shakllanmayapti.

Muhokama. Buning oqibatida ularning ushbu fazilatlar haqidagi so'zlari bilan amallari orasida tafovut namoyon bo'lmoqda, bu esa har yili mustaqil hayotga kirib kelayotgan yigitqizlarning hayotda o'z o'rinlarini topishlarida bir qator muammolarni yuzaga keltirmoqda. Ayrim o'quvchi-yoshlarda yuksak maqsadlarning shakllanmaganligi, o'zini o'zi o'qishga safarbar qilish, iroda, matonat, tirishqoqlik,

harakat fazilatlarini yetarli rivojlanmaganligi ta'lim sifatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Masala yuzasidan adabiyotlar tahlili milliy va ma'naviy tarbiya sohasida o'qituvchilarning faoliyatini metodik ta'minlovchi o'quv materiallari, shu jumladan, milliy va ma'naviy tarbiya sohasiga oid metodik qo'llanmalar, o'quvchilar uchun zarur darsliklar yetarli emasligini ko'rsatmoqda. Shu munosabat bilan bugungi globalashuvning shiddatli va axboriy sharoitida milliy tarbiyaning ijtimoiy-psixologik qonuniyatlarini tadqiq qilish orqali oiladada farzand tarbiyasi uchun tayanch fazilatlarini shakllantirish, mazkur fazilatlarga ularni odatlantirish, tarbiyada tushuntirish/ko'rsatish/o'rgatish/namuna bo'lish kabi ta'sirchan pedagogik-psixologik usullarni isloh qilish va shu orqali milliy, ma'naviy tarbiya tizimini yanada rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Milliy tarbiya haqida gap ketganda beixtiyor taniqli ma'rifatparvar Abdulla Avloniyning "Tarbiya biz uchun yo hayot - yo mamot, yo najot - yo halokat, yo saodat - yo falokat masalasidir" [1] degan chuqur ma'noli so'zlari inson e'tiborini tortadi. Ko'plab olimlar o'z tadqiqotlarida ma'naviy tanazzulning asosiy omillari bo'yicha qator izlanishlar olib borishdi, har xil qiziqarli tahliliy ma'lumotlar ilmiy asoslandi, lekin bularning ichida odamni tashvishga soladigan bir qaraganda e'tiborsizdek tuyiladigan, lekin oqibati tanazzulga, johillikka olib boradigan bir omil, ya'ni oilada farzand tarbiyasiga e'tiborsizlik, uning psixologik qonuniyatlarini bilmaslik illati millatning ma'naviy tannazulining asosi desak hecham mubolag'a bo'lmaydi.

Xo'sh nega bugun ota-onalar farzand tarbiyasiga e'tiborsiz? Farzand tarbiyasi bilan shug'ullanishiga qanday omillar to'sqinlik qilyapti? Ota-onalar farzand tarbiyalash metodlarini biladimi? Ota-onalar farzand tarbiyasida qanday psixologik qonuniyatlardan foydalanayapti? Mazkur savollar bizni masala yuzasidan hamma uchun bir tildagi optimal javoblar topishdek mas'uliyatli vazifani qo'ymoqda. Bugun butun dunyoda inson kapitali uchun kurash, eng katta sarmoya farzandni yaxshi bilimli bo'lishiga, tarbiyasiga tikilayotgan bir vaqtda bizda farzand tarbiyasiga e'tiborsizlik, uning pedagogik va psixologik qonuniyatlari bilan hisoblashmaslik kabi illat va tahdidlar ko'proq ko'zga tashlanib bormoqda.

Oilada farzand tarbiyasiga e'tiborsizlik illati bir qator qarorlarda jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 28 iyuldagi PQ-3160-sonli [2], 2019 yil 3-maydagi PQ- 4307-sonli[3], 2021 yil 26 martdagi PQ- 5040-sonli Qarorlariva O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 31- dekabrda 1059-sonli[5] qarorida ichki tahdid sifatida qayd qilinib, mazkur tahdidlarni yuzaga keltiruvchi pedagogik, psixologik omillar bo'yicha tadqiqotlar olib borish, mazkur tahdidlarga nisbatan psixologik-g'oyaviy kurash olib borish vazifasi [4] qo'yildi.

Yuqoridagi masalani nechog'lik xavotirli va dolzarbligi to'g'risidagi mulohazalarni asoslashda biz tomonimizdan bugungi murakkab mafkuraviy jarayonlarni ilmiy-amaliy jihatdan atroflicha tahlil qilish, baholash, ustuvor yo'nalishlarni aniqlab, ularning aholi

turli qatlamlariga ta' sirini o'rganish va zarur maqsadli va manzilli psixologik tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan milliy tarbiyaning ijtimoiy-psixologik qonuniyatlari mavzusi bo'yicha joylarda tekshiriluvchilar bilan suhbat, ekspert-intervyu, so'rovlar (ijtimoiy-psixologik), kuzatish, kontent tahlil, modellashtirish, matematik statistika (spss dasturi), gipotetik-deduksiya, vizualizatsiya, longityud monitoring va ma'naviy marketing kabi metodlar orqali o'rganishlar olib borildi va quyidagicha empirik natijalar qayd qilindi[7].

XULOSA. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, oilada farzand tarbiyasi - oila baxti, farzandlarning tarbiyasi yetuk inson bo'lib yetishidagi ota-onaning sa'yi-harakati hisoblanadi. Oiladagi farzand tarbiyasi uning kelajakda kim bo'lib yetishida muhim o'rin tutadi. Demak, bola oilada jamiyatning qiyofasini ko'radi, bo'lajak fuqaroning tabiati, dunyoqarashi va axloqiy qiyofasi oilada shakllanadi hamda shunga ko'ra kamol topib boradi.

Farzandlarimizni ilm-fan va ta'lim-tarbiya asosida voyaga yetkazish maqsadga muvofiq ekan, o'z o'rnida tarbiya esa milliy fazilatlariga yo'g'rilgan milliy tarbiya bilan chambarchas bog'liqdir. Zero, yoshlar kelajak egalari hisoblanadi. Yoshlarimiz ta'lim-tarbiyasida esa milliy tarbiya katta ahamiyatga ega. Eng muhimi, farzandlarimiz tarbiyasiga etiborli bo'laylik, aynan shu mezon bolalarimizni ma'nan, ruxan sog'lom, o'z ota-bobolariga, tariximizga, Vatanimizga, ona tilimizga, o'z milliy qadriyatlarimizga hurmat bilan qaraydigan barkamol bo'lib o'sib unishining asosidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkat Mirziyoev raisligida 2019 yil 23 avgust kuni xalq ta'limi tizimini rivojlantirish, pedagoglarning malakasi va jamiyatdagi nufuzini oshirishga bag'ishlangan videoselektor yig'ilishi <https://www.xabar.uz/talim/shavkat-mirziyoyev-maktablarda-qanday>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 28 iyuldagi "Ma'naviy -ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida"gi PQ-3160-sonli//<https://lex.uz/docs/3360950>.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 3 maydagi "Ma'naviy -ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha choratadbirlar to'g'risida"gi PQ-4307-son Qarori <https://lex.uz/docs/4320700>.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 martdagi "Ma'naviy -ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida"gi PQ-5040 qarori. <https://lex.uz/docs/5344692>

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 31 dekabrda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish choratadbirlar to'g'risida"gi 1059-sonli qarori

6. Quronov M. “Har bir ota-ona pedagog bo‘lish kerak” maqola.
<http://www.adolatnashr.uz/uploads/17.Oila.2016.pdf>.

7. Uralov D. “Ibn Sinoning inson va ma’naviy kamolot masalasiga munosabati”.
“Falsafa va insoniyat: o‘tmish, hozirgi zamon, kelajak” ilmiy-nazariy anjuman,
Alfraganus university. (E)ISSN: 2181-1784 4(26), Nov., 2024 www.oriens.uz.